folklor/edebiyat, cilt:20, sayı:77, 2014/1

NİYAZİ BERKES VE BAYKAN SEZER'İN SOSYOLOJİ ANLAYIŞLARINDAKİ UYGARLIK KAVRAMININ "MEDENİYETLER ÇATIŞMASI" KURAMI BAĞLAMINDA KARŞILAŞTIRILMASI

Mehmet Devrim Topses*

1. Giriş

Uygarlık sözcüğü Arapçada "şehir" anlamına geldiği gibi Batı dillerindeki karşılığı "civilization" olarak saptanmaktadır. Latince "Civitas" sözcüğünden gelen "Civilization", İngilizcede "şehre ait" anlamına gelen "civic" sözcüğü ile bağlantılıdır. Sözcük kökenlerine bakıldığında uygarlık, "şehir kültürü" ya da "göçebelikten yerleşik yaşama geçmek ve yerleşik yaşamın getirdiği yeni sosyal örgütlenmeleri gerçekleştirmek" olarak anlaşılmaktadır.

Öte yandan, "civilization" sözcüğünün Batı dillerine sistemli olarak girmeye başlaması 18. yüzyıla denk gelmektedir. Avrupa ve Amerika kıtalarında 18. yüzyıldan önceki bilim ve edebiyat literatüründe "civilization" sözcüğüne rastlanmamaktadır

* Yrd. Doç. Dr. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü.

(Berkes, 1975a: 188; Tanilli, 1979:2). Avrupa'da 18. yüzyıldan sonraki dönemin belirleyici özelliği ise toplumsal ve ekonomik anlamdaki gelişmelerin hızlanmasıdır. Sanayi ve ticaret alanındaki gelişmelerin yanında teknik buluşların yaygınlaşması, dağınık feodal yapılanmaların merkezi siyasal otoriteler altında birleşmeye başlaması, dinsel ve kişisel otoritelerin ulusal egemenlik biçimlerine dönüşmesi, bilimin hurafeler karşısında geniş ölçüde saygınlık kazanması ve akılcı dünya görüşünün güçlenmesi, bu dönemdeki ekonomik, siyasal ve kültürel gelişmelerin genel çizgilerini oluşturmaktadır. Bu anlamıyla bakıldığında ise uygarlık sözcüğü, toplumsal ve ekonomik alanları kapsayan bir "ilerleme görüşü"nü yansıtmaktadır.

Sözcük kökenleri ve sözcüğün ortaya çıktığı toplumsal koşullar dikkate alındığında uygarlık, "bir toplumun maddi ve manevi alanlardaki gelişmişlik düzeyi" olarak tanımlanabilir. Maddi alanlar ekonominin yanı sıra bilim ve tekniği; manevi alanlar ise ekonomi, bilim ve tekniğe bağlı olarak ortaya çıkan yeni dünya görüşlerini, inançları, gelenek ve görenekleri içine almaktadır. Böylece bir toplumun yaşayış biçimi, hukuksal ilişkileri, siyasal ve ekonomik örgütlenme tarzı, inançları ve sanatsal etkinliklerinin tümü birden o toplumun uygarlık düzeyini ortaya koymaktadır (Güvenç, 1974:95-101).

Türk sosyologları arasında uygarlık kavramının yorumlanması açısından derin karşıtlıklar bulunabilmektedir. Söz konusu karşıtlıklar öncelikle uygarlığın evrensel mi, yoksa bölgesel mi olduğu noktasında görülür. Sonrasında ise yoksul ve zengin ülkeler için uygarlığın ne ifade ettiği, sömürgecilik ve uygarlık arasında hangi türden ilişkiler olduğu konularında genel ayrımlara rastlanabilir. Uygarlık kavramına ilişkin olarak üretilen sosyolojik çözümlemeler içinde en belirgin ayrımlardan birisi 20. yüzyıl Türk sosyologlarından Niyazi Berkes ve Baykan Sezer'in kuramsal çalışmalarıdır.

Bununla birlikte, 20. yüzyılın sonunda Samuel Huntington tarafından savunulan "medeniyetler çatışması" kuramı, uygarlık kavramı açısından yeni tartışmaları gündeme getirmiştir. "Medeniyetler çatışması" kuramının sosyolojik özelliği, geçtiğimiz yüzyıl içindeki dünya savaşları ve çeşitli insanlık trajedilerinin ardından yeryüzünde Aydınlanmacı uygarlık anlayışının yerine, merkezi din ve gelenek olan daha başka uygarlık değerlerinin yerleşmiş olduğunun ileri sürülmesidir. Huntington'un kuramı, uygarlık kavramının içeriğine siyasal ideolojileri, ulusal amaçları ve ilerleme düşüncesini kapsayan Aydınlanmacı uygarlık anlayışından oldukça farklı anlamlar vermiştir. Bu makalede öncelikle Berkes ve Sezer'in uygarlık anlayışlarının karşılaştırılmasına yer verilecek, sonrasında ise söz konusu anlayış karşıtlıklarının "medeniyetler çatışması" kuramına göre nerede durduğuna değinilecektir.

2. Berkes ve Sezer'de Uygarlık Kavramı

Niyazi Berkes ve Baykan Sezer'in uygarlık değişkenine ilişkin kuramsal yaklaşımları iki değişken çerçevesinde karşılaştırılabilir.

2.1. Uygarlığın Evrenselliği Sorunsalı: Niyazi Berkes'e göre uygarlık, insanlığın ekonomi, bilim ve teknikten siyasal örgütlenme biçimlerine, eğitim ve hukuk alanlarına ve diğer toplumsal ilişkilere kadar uzanan gelişme sürecini içine alan bir kavramdır (Berkes, 1975a:196-197). İnsanların doğayla ve kendi aralarında tarih boyunca

süren ilişkileri durmaksızın değişim göstermektedir. Bilim, teknik, ulaşım ve sağlık türünden gelişmelerin yanında hukuk, demokrasi, ulusal egemenlik, laiklik gibi siyasal gelişmelerin çeşitli örneklerinden söz edilebilir. İnsanlığın tarihsel süreç içerisindeki söz konusu kazanımları, yeryüzünün çeşitli bölgelerindeki toplumların değişik zamanlarda yaptıkları ortak katkılar yoluyla ortaya çıkmıştır. Bu anlamda uygarlık, bir toplumun bütün kurumlarını ilgilendiren evrensel değerler bütünüdür (Berkes, 2002:98). Yeryüzündeki bütün toplumların, bu ortak uygarlık kazanımlarından yararlanma hakları olduğu gibi, insanlığın uygarlık mirasına katkı yapmak ve onu daha ileriye götürmek gibi görevleri vardır (Berkes, 1973:24).

Berkes'e göre belli bir coğrafi bölgeye indirgenebilecek saf bir uygarlıktan söz etmek olasılık dışıdır. Değişik coğrafyalarda değişik zamanlarda ortaya çıkan uygarlık atılımlarından yalnızca o coğrafya değil, bütün insanlık yararlanmıştır. Tarihin belirli bir döneminde Doğu toplumları, başka bir döneminde ise Batı toplumları uygarlık alanında öne geçmiş olabilirler. Bununla birlikte tarih, yeryüzündeki toplumların, birbirlerinin uygarlık alanındaki kazanımlarını benimseyerek gelişebildiklerini göstermektedir.

Baykan Sezer ise Niyazi Berkes'in evrensel uygarlık yaklaşımından farklı olarak uygarlığı "Doğu-Batı çatışması" kavramı ekseninde değerlendirmektedir. Uygarlık, bir toplumun yapısı, ihtiyaçları ve amaçları doğrultusunda biçimlenmektedir. Doğu ve Batı toplumlarının tarihsel birikimleri, amaçları, ihtiyaçları, kültürel yapıları farklı ve zıt olduğu için uygarlık Doğu ve Batı toplumları arasında kesin çizgilerle bölünmüştür. Bu toplumlar arasında tarihin en eski zamanlarından başlayarak ekonomik, sosyal, kültürel ayrımlar ve çatışmalar bulunmaktadır. Tarihin bütün büyük savaşlarında Doğu ve Batı uygarlıkları arasındaki söz konusu çatışmanın izleri görülebilir (Sezer, 1997:50-85).

Sezer'e göre Batı'daki uygarlık süreci, Batı toplumlarının tarihsel gelişimlerinin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. "kapitalizm", "uluslaşma", "laiklik", "ulusal egemenlik" türünden uygarlık değerleri öncelikle Batı toplumlarının yapısı ve ihtiyaçlarına yanıt veren değerlerdir. Söz konusu uygarlık değerlerini edinmiş toplumları "gelişmiş"; edinmemiş toplumları ise "azgelişmiş" olarak sınıflayan modernleşme kuramları Doğu toplumları için geçerli olmayacaktır (Kızılçelik, 2000:88).

Görüldüğü gibi uygarlık kavramının evrenselliği konusunda Berkes ve Sezer arasında köklü bir ayrım noktası bulunmaktadır. Berkes uygarlık değerlerinin yeryüzündeki bütün toplumları ilgilendiren ortak insanlık kazanımları olduğunu vurgularken, Sezer "evrensel uygarlık" anlayışına mesafeli durmaktadır. Değişik uygarlıklar arasındaki alışverişlerin önemine değinen Berkes'e karşı Sezer, uygarlık değerlerinin içinden çıktığı toplumun amaçlarına, ihtiyaçlarına ve tarihsel konumuna bağlı olarak ortaya çıktığını, bu nedenle her toplumun öncelikle kendi uygarlık amaçlarını benimsemesi gerektiğini belirtmektedir. Berkes ve Sezer'in uygarlık anlayışları konusundaki karşıtlığın ikinci boyutunu "uygarlık ve emperyalizm ilişkisi" oluşturmaktadır.

2.2. Uygarlık ve Emperyalizm İlişkisi: Emperyalizm sözcüğünün günümüzdeki sosyolojik anlamı "gelişmiş ülkelerin sömürge ülkeler üzerindeki egemenliği" (Marshall, 1999:193) dir. Başta doğal kaynaklar ve işgücü olmak üzere, bir ülkede üretilen toplumsal zenginliğin o ülke için değil, gelişmiş başka ülkeler yararına kullanılması emperyalizm

kavramını açıklayan daha açık ve ayrıntılı bir tanımdır (Topses, 2011:127). Niyazi Berkes ve Baykan Sezer, emperyalizmi sosyolojik bir olgu olarak kabul ederek kuramsal çalışmalarında bu olguya geniş yer ayıran sosyal bilimciler arasında gösterilebilirler. Bununla birlikte emperyalizmi sosyolojik olarak analiz etme noktasında Berkes ve Sezer arasında çok açık görülebilen ayrım noktaları bulunmaktadır.

Berkes, bir ülkedeki yoksulluğun ya da azgelişmişliğin emperyalizm olgusundan kaynaklandığını ileri süren bağımlılık okulu kuramcılarına katılmaz. Berkes'e göre toplumsal geri kalmışlık, öncelikle bir ülkenin kendi sorumluluğu altındadır. Uluslaşma ve laikleşme sürecini içine alacak biçimde çağın ve aklın gereklerine göre kendilerini düzenleyemeyen toplumlar, emperyalizmi kendilerine doğru çekmektedirler (Berkes, 1993:16). Örnek olarak Hindistan, Pakistan, Mısır, Tunus, Cezayir, Lübnan ve Suriye gibi ülkeler bazı dönemlerde emperyalizme karşı çıkmış olmalarına karşın, toplumsal yapılarında "laiklik", "uluslaşma" ve "sanayileşme" gibi zorunlu reformları yaşama geçiremedikleri için toplumsal geriliklerinden kurtulamamışlar ve emperyalizmin açık hedefi olmuşlardır (Berkes, 1975b).

Berkes'e göre söz konusu ülkelerin emperyalizm karşısındaki temel sorunu, dünyaya din ve gelenek ekseninde bakmış olmalarıdır. Arap ülkeleri çağdaş uygarlık değerlerini din ve gelenek süzgecinden geçirerek almak istemişler ya da bu değerleri İslamiyet'in selefi yorumunda olduğu gibi "kâfir işi" sayarak bütünüyle dışlamışlardır. Ülkesini emperyalizmden koruma çabasında olan Japonya ise uygarlık değerlerine din ve gelenek süzgecinden değil, akıl penceresinden bakmıştır. Japonya'nın bu eğiliminde, geleneksel Japon dini olan Şintoizm'in büyük önemi vardır. Çünkü Şinto'nun Hıristiyanlık ya da İslam'da olduğu gibi bireyin dünyevi yaşamına karışan "ameli" öğretileri yoktur. Şintoist öğretilerin kişisel dünya ile sınırlı kalması ve ulusal bir din özelliği göstermesi Japonya'nın, çeşitli Asya ve Ortadoğu ülkelerinden farklı olarak, çağdaş uygarlık değerlerini bir bütün olarak benimsemesinde etkili olmuştur (Berkes, 2001:228).

Berkes'ten ayrılan Sezer ise emperyalizm olgusunu "Batı'nın dünya egemenliği" kavramıyla çözümlemektedir. Yukarıda değindiğimiz gibi Niyazi Berkes çağdaşlaşmayı emperyalizmin panzehiri olarak değerlendirmişken, Baykan Sezer'e göre "çağdaşlaşma" modelleri emperyalizmden korunmaya değil, tam tersine Batı'nın dünya egemenliğinin sağlamlaştırılmasına yaramaktadır (Kızılçelik, 2000:155-157). Çünkü çağdaşlaşma modelleri, Batı tarihinin insanlığın izleyeceği tek model olduğu tezi üzerine kurulmuş ve Doğu uygarlığını görmezden gelen kuramlardır (Sezer, 2001:189-194). Öyle ki, genç Türkiye Devleti'nin 20. yüzyılın ilk çeyreğinden başlayarak Osmanlı Devleti'nin bıraktığı tarihsel mirası yok sayması ve laik bir ulusçuluğa yönelmesi Türkiye'nin çağdaşlamasına yetmemiştir (Sezer, 1988:41). Doğu ülkelerinin Batı'nın dünya egemenliğine son verebilmeleri, Doğu-Batı çatışmasındaki tarihsel konumlarına uygun hamleler yapabilmelerine bağlıdır.

Baykan Sezer'in Japon modernleşmesi konusundaki saptamalarının da Niyazi Berkes'ten farklılık gösterdiği görülmektedir. Berkes, Japon modernleşmesinin altında yatan öncelikli neden olarak "uygarlığın bir bütün olarak alınabilmesi"ni göstermişken; Sezer'e göre öncelikli neden başkadır. Sezer'in saptamaları doğrultusunda konuya yaklaşıldığında Japonya'nın çağdaşlaşma başarısının altında yatan sosyolojik neden

Batı uygarlık değerlerini bir bütün olarak benimsemesi değil, Japonya'nın önce İngiltere tarafından Rusya'nın Asya içlerine ilerlemesine karşı desteklenmesi, sonrasında ise 2. Dünya Savaşı'yla birlikte Çin'in sosyalizmi benimsemesi karşısında Batı tarafından görevlendirilmiş olmasıdır (Sezer, 2001:155-157). Kısacası Niyazi Berkes, Japon modernleşmesinin altında geleneksel kurumları da kapsayan "bütünsel bir modernleşme hamlesi"ni görürken, Baykan Sezer konuyu Japonya'nın emperyalist geçmişine bağlamaktadır.

Genel olarak bakıldığında Berkes ve Sezer, içinde bulundukları yüzyıl içinde emperyalizmi güncelliğini koruyan bir tehdit olarak görmelerine karşın, emperyalizme nasıl karşı çıkılacağı konusunda aralarında kuramsal bir ayrım bulunmaktadır. Berkes "laiklik" ve "uluslaşma" gibi uygarlık değerlerini emperyalizme karşı başlıca savunma araçları olarak görürken, Sezer ise tam tersine "çağdaşlaşma", "uluslaşma", "laikleşme" gibi uygarlık değerlerinin Batı'nın tarihsel ve kültürel koşullarının ürünü olduğunu ve Doğu toplumları tarafından benimsenmesinin yalnızca Batı'nın dünya egemenliğine yarayacağını belirtmektedir. Uygarlık kavramıyla ilgili ortaya çıkan bu teorik karşıtlık, 20. yüzyılın başında sosyolojik anlamda büyük tartışmalar yaratan ve günümüzde geçerliliğini sürdürdüğü savunulan "medeniyetler çatışması" kuramıyla ilişkilendirilebilir.

3. Berkes ve Sezer'in Uygarlık Anlayışlarının "Medeniyetler Çatışması" Kuramı Bağlamında Değerlendirilmesi

"Medeniyetler çatışması" kuramı, Amerikalı siyaset bilimci Samuel Huntington tarafından oluşturulan ve 1993 yılında "Foreign Affairs" adlı dergide yayınlanarak sosyal bilimlerin gündemine giren bir siyaset ve sosyoloji yaklaşımıdır. Bu kuramın özü, 19. yüzyılda ortaya çıkan "çağdaşlaşma", "laiklik" ve "uluslaşma" kuramlarının evrensel değil, Batılı nitelikte bir değerler bütünü olduğunun kanıtlanmaya çalışılmasıdır.

Huntington'a göre çağdaş dünyadaki Batı, Konfüçyus, Japon, İslam, Hint, Slav-Ortodoks, Latin Amerika ve Afrika medeniyetleri birbirlerinden tarih, dil, kültür, gelenek ve din yoluyla farklılaşmışlardır. 21. yüzyıl ve sonrasındaki çatışmalar söz konusu medeniyetler arasında gerçekleşecektir. Çatışan medeniyetler dünya görüşleri, özgürlük ve otorite anlayışları, siyasal ve toplumsal yapılanmaları açısından birbirlerinden ayrılmaktadırlar (Huntington, 2006a:.26). Bu yönüyle bakıldığında "laiklik", "ulusçuluk", "halk egemenliği", "eşitlik", "özgürlük", "kardeşlik" vs. kavramlar Batı medeniyetinin kendine özgü ürünleridir. Bu kuramlar, Batı uygarlığının kültürel gelişimi içinde ortaya çıkmış ve gelişmişlerdir. Doğu-İslam ülkeleri üzerindeki Batı denetiminin kırılması, bu ülkelerin Batı medeniyetinin ürünü olan söz konusu değerleri reddetmelerine ve kendi kültürlerine geri dönmelerine bağlıdır (Huntington, 2006b:144).

Konuya bu açıdan yaklaşıldığında, Samuel Huntington'un "medeniyetler çatışması" ve Baykan Sezer'in Doğu-Batı çatışması yaklaşımları arasında kuramsal bir benzerlik bulunduğu net biçimde görülmektedir. Her iki kuramsal yaklaşım, uygarlıkları dinsel ve tarihsel temelde oluşan ve birbiriyle çatışan bölgesel güçler olarak görmektedir. Aynı şekilde her iki kuramsal yaklaşıma göre dünya görüşleri ya da ideolojiler, her uygarlığın dinsel-tarihsel yapısına ve uygarlık çatışmasındaki yerine uygun olarak ürettiği öğretilerdir.

Buna karşın Niyazi Berkes'in uygarlık anlayışı, Huntington'un "medeniyetler çatışması" kuramından kesin çizgilerle ayrılmaktadır. Huntington ve Sezer, uygarlıkların din ve kültür eksenindeki çatışmasına vurgu yaparlarken; Berkes, uygarlığın evrensellik boyutunu öne çıkartmış, uygarlıkların din ekseninde ve çatışma işleviyle kurulmuş unsurlar olarak görülemeyeceğini belirtmiştir. Huntington'un hocası Arnold Toynbee'ye yönelik eleştirisinde Berkes, tarih içinde uygarlıklar teknoloji, edebiyat, sanat, siyaset ve felsefe alanında birbirleriyle alışveriş içinde olduklarını vurgulamaktadır (Berkes, 1993:184). Huntington ve Sezer'in kuramsal yaklaşımının tersine olarak Berkes'e göre Asya ve Doğu ülkeleri için asıl yıkım ve perişanlık, bu ülkelerin din ve gelenek kaygısıyla Aydınlanma dönemi ilkelerine kapılarını kapattıklarında yaşanmıştır (Berkes, 1993:165-166).

4. Sonuç

Sonuç olarak, Niyazi Berkes ve Baykan Sezer'in sosyoloji anlayışlarındaki uygarlık saptamalarının birbirinden farklı olduğu görülmektedir. Berkes uygarlıklar arasında kültürel, siyasi, felsefi alanlarda alışverişler olabileceğini, insanlığın tarihsel gelişiminin uygarlıklar arasındaki bu türden alışverişler yoluyla gerçekleşebileceğini belirtirken, Sezer uygarlığı dinsel ve tarihsel temelde oluşmuş ve birbirleriyle alışverişten çok çatışma durumunda bulunan birimler olarak değerlendirmektedir. Berkes ve Sezer'in, emperyalizmi sosyolojinin gündeminde bulunan bir olgu biçiminde gördükleri söylenebilir. Bununla birlikte Berkes'e göre yoksul ülkelerin emperyalizmden korunmaları siyasal ve ekonomik yapılarını çağdaş uygarlık değerleri doğrultusunda yenileyebilmeleriyle, Sezer'e göre ise kendi dinsel-tarihsel uygarlık değerlerini tanıyabilmeleriyle gerçekleşebilir. Bu yönüyle değerlendirildiğinde, Baykan Sezer'in kuramsal yaklaşımının Samuel Huntington'un "medeniyetler çatışması" kuramıyla sosyolojik açıdan benzer bir içerik taşıdığı söylenebilir.

KAYNAKÇA

Berkes, Niyazi. *Atatürk ve Devrimler*, İstanbul, Adam Yayınları, 1993.

Berkes, Niyazi. *Türk Düşününde Batı Sorunu*, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1975a.

Berkes, Niyazi. *Batıcılık, Ulusçuluk, Toplumsal Devrimler*, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2002.

Berkes, Niyazi. *İslamlık, Ulusçuluk, Sosyalizm*, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1975b.

Berkes, Niyazi. *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, İstanbul, Bilgi Yayınevi, 1973.

Berkes, Niyazi. *Asya Mektupları*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2001.

Güvenç, Bozkurt. *İnsan ve Kültür*, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1974.

Huntington, Samuel. *Medeniyetler Çatışması,* (Derleyen: Murat Yılmaz), Ankara, Vadi Yayınları, 2006a.

Huntington, Samuel. *Medeniyetler Çatışması ve Yeni Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması*, (Çeviren: Mehmet Turhan, Cem Soydemir), İstanbul, Okyanus Yayınları, 2006b.

Kızılçelik, Sezgin. *Baykan Sezer'in Sosyoloji Anlayışı*, Anı Yayınları, Ankara, 2000.

Marshall, Gordon. *Sosyoloji Sözlüğü*, (Çeviren:Osman Akınhay, Derya Kömürcü), Ankara,

Bilim ve Sanat Yayınları, 1999.
Sezer, Baykan. "Türk Tarihi ve Sosyolojimiz". *Türkler Ansiklopedisi*, 1. Cilt, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2001.
Sezer, Baykan. *Sosyolojinin Ana Sorunları*, İstanbul, Sümer Yayınları, 1988.
Sezer, Baykan. *Batı Dünya Egemenliği ve Endüstri Devrimi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1997.
Tanilli, Server. *Uygarlık Tarihi Ders Notları*, İstanbul, 1979.
Topses, Mehmet Devrim. *Niyazi Berkes'in Sosyoloji Anlayışı,* Ankara, Anı Yayıncılık, 2011.

Özet

NİYAZİ BERKES VE BAYKAN SEZER'İN SOSYOLOJİ ANLAYIŞLARINDAKİ UYGARLIK KAVRAMININ "MEDENİYETLER ÇATIŞMASI" KURAMI BAĞLAMINDA KARŞILAŞTIRILMASI

20. yüzyılda bağımsızlıklarını kazanan tüm ülkelerde uygarlaşma amacı görülmesine karşın, uygarlığın ne olduğu ve yabancı bir kültürden nasıl alınması gerektiği konusunda derin düşünsel ve politik ayrımlar yaşanmıştır. Örnek olarak 20. yüzyılda Türkiye, Mısır, Hindistan ve Cezayir'in uygarlaşma anlayışları oldukça farklı çizgilerdedir. Bu yüzyıl içinde Mısır, Hindistan ve Cezayir gibi ülkeler uygarlığı geleneksel kurumlara dokunmadan ve geleneksel yapıdan elde edilebilecek toplumsal değişme hamleleri olarak yorumlamışken; Türk modernleşmesi uygarlığı, toplumsal yapının maddi ve manevi unsurlarında topyekun bir değişme biçiminde değerlendirmiştir. Uygarlık, günümüzde bile yerli ve yabancı sosyologların üzerinde tartışmakta olduğu bir kavramdır. Türk sosyologlarından Niyazi Berkes ve Baykan Sezer'in uygarlık çözümlemeleri arasındaki keskin ayrımlar, gerçekte Türkiye ve dünyadaki uygarlık tartışmalarının bir özeti niteliğindedir. Niyazi Berkes, uygarlığın gelenekten bağımsız olarak gerçekleşmesi gereken toplumsal bir yapı değişimi olduğunu savunmuşken; Baykan Sezer, uygarlaşma kavramına temkinli yaklaşmış ve geleneksel yapının korunmasına önem vermiştir. Bu makalede Niyazi Berkes ve Baykan Sezer'in uygarlık anlayışlarının 20. yüzyılın sonunda oluşturulan "medeniyetler çatışması" kuramı bağlamında karşılaştırılması amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda, Baykan Sezer'in uygarlık anlayışının temel değişkenler bağlamında medeniyetler çatışması kuramıyla benzerlikler gösterdiği, buna karşılık Niyazi Berkes'in, diğer iki sosyal bilimciden çok farklı olarak, Aydınlanmacı bir uygarlık anlayışını benimsediği görülmektedir.

Anahtar kelimeler: Modernleşme Kuramları, Uygarlık, Emperyalizm,

Abstract

COMPARISON OF NIYAZI BERKES AND BAYKAN SEZER'S UNDERSTANDING OF CIVILIZATION IN THE CONTEXT OF THE CLASH OF CIVILIZATION THEORY

In spite of the purpose of civilization is seen in all countries which gained independence in the twentieth century, there was a deep ideological and political divisions about what is civilization and how it can be gained from a stranger culture. For example Turkey, Egypt and Algeria have quite different conceptions of civilization during the twentieth century. Countries such as Egypt, India and Algeria interpreted civilization as achieved social change moves without touching the traditional institutions and moreover they seen civilizations as development gained from traditional institutions; the leaders of Turkish modernization have seen civilization as a social change with all material and spiritual aspects. Even today, civilization concept have been discussed by domestic and foreign sociologist. Sharp distictions between Turkish sociologist Niyazi Berkes and Baykan Sezer about civilization analysis, in reality it is a summary of the all debate in Turkey and the world about civilization concept. İn terms of resolution of civilization, there are deep divisions between Turkish sociologists Niyazi Berkes and Baykan Sezer. Niyazi Berkes insisted that change of social structure must be independent from tradition, on the contrary Baykan Sezer approached civilization concept cautious and gave importance to the protection of the traditional structure. In this article Niyazi Berkes and Baykan Sezer's understanding of civilization are intended for the analysis in terms of the clash of civilization theory created on 20th century. As a result, there are seen that Baykan Sezer's understanding of civilization are similar with the clash of civilization theory in terms of the basic variables. But, different from the other two social scientist, Niyazi Berkes adopted Enlightenment civilization concept.

Keywords: Theories of Modernization, Civilization, Imperialism